

Γνωστά και άγνωστα θρησκευτικά μνημεία της Αμμοχώστου

/ [Αφιερώματα](#) / [Γενικά Θέματα](#)

Ανδρέας Φούλιας, Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου. Τα θρησκευτικά μνημεία της νέας πόλης της Αμμοχώστου. έκδ. Ιερά Μητρόπολις Κωνσταντίας και Αμμοχώστου. Πολιτιστική Ακαδημία «Άγιος Επιφάνιος». Παραλίμνι - Αγία Νάπα 2024

Μια πολύτιμη μονογραφία, επίπονος καρπός συνεργασίας των Ιστορικών Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης Ανδρέα Φούλια και Χριστόδουλου Χατζηχριστοδούλου, αμφοτέρων Αμμοχωστιανών, έρχεται στη συγκυρία των 50 χρόνων τουρκικής εισβολής και συνεχιζόμενης κατοχής να φωτίσει τα λιγότερο γνωστά έως άγνωστα θρησκευτικά μνημεία της νέας πόλης της Αμμοχώστου.

Τη σημαντικότητα του έργου ως προς την πολυσχιδή επιστημονική του

τεκμηρίωση μέσα από αρχειακές και δυσεύρετες φωτογραφικές πηγές, προσωπικές μαρτυρίες και ενδελεχή βιβλιογραφική έρευνα αναδεικνύει ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κωνσταντίας και Αμμοχώστου, υψώνοντας προσέτι εκ προοιμίου την «εναγώνια κραυγή της Αμμοχώστου», που «...μεταφέρει σαν ένα αγκομαχόν θειό μέσα στους αιώνες την ιστορία, τον πολιτισμό, τις ημέρες δόξας και τις ημέρες των θλίψεων. Μερικοί είναι έτοιμοι να ρίξουν το βέλος της θανάτωσής της. Αποτελεί επιβεβλημένο καθήκον η θυσιαστική προσφορά όλων μας, για να περισώσουμε το στέρεο έδαφος πάνω στο οποίο οι πρόγονοί μας έγραψαν ιστορία, δημιούργησαν πολιτισμό και παραδόσεις, θεμελίωσαν τη χριστιανική μας πίστη και τα σεβάσματά της.». Στον δικό του χαιρετισμό ο πρώην Διευθυντής του Τμήματος Αρχαιοτήτων, αείμνηστος Αθανάσιος Παπαγεωργίου, τονίζει την αξία του εγχειρήματος, που συνιστά παρακαταθήκη «σε μελλοντικές διεκδικήσεις χαμένων θησαυρών από τις κατεχόμενες και λεηλατημένες εκκλησίες μας.».

Την πολλαπλή, εξάλλου, αναγκαιότητα πραγμάτωσης του παρόντος πονήματος, παρά τα προβλήματα της απαγορευτικής από τις κατοχικές δυνάμεις επιτόπιας αυτοψίας στα εντός της περιφραγμένης πόλης εκκλησιαστικά μας μνημεία, επισημαίνουν οι συγγραφείς στο προλογικό τους σημείωμα. Σε αντίθεση με την έμφαση, που είχε δοθεί στους περιώνυμους μεσαιωνικούς ναούς, οι γνώσεις για τις νεώτερες εκκλησίες ήταν ελλιπείς· προείχε επομένως η κατά το δυνατόν πληρέστερη στοιχειοθέτηση έγκυρων πληροφοριών, ούτως ώστε να καταστεί δυνατή η αναβίωση της εξελικτικής πορείας και της δομικής τους ταυτότητας μέχρι την τραγωδία του 1974. Επιβεβλημένος επίσης στόχος η διάσωση ζωντανής της μνήμης στις νυν και τις επερχόμενες γενεές.

Στο βιβλίο προτάσσονται χρήσιμες ιστορικές και αρχαιολογικές αναφορές, που σκιαγραφούν την αναπτυξιακή φυσιογνωμία της πόλης, συμπεριλαμβανομένων των εννέα χαμένων ναών και αγιώνυμων τοποθεσιών της, που ανάγονται στη Φραγκοκρατία, σύμφωνα με τους σωζόμενους Αρχιεπισκοπικούς κώδικες. Η επόμενη εκτενής ενότητα πραγματεύεται το μνημειακό τοπίο των Βαρωσίων, ανατρέχοντας με χρονολογική σειρά στην ιστορία των ενοριακών ορθόδοξων εκκλησιών και των παρεκκλησιών. Η καταγραφή εστιάζεται κυρίως με ευσύνοπτες παραστατικές περιγραφές σε όψεις της εξωτερικής ναοδομίας και της εσωτερικής τους αρχιτεκτονικής, τον ξυλόγλυπτο διάκοσμο, τη συλημένη ή διαρπαγείσα ή ενίοτε επαναπατρισμένη φορητή εικονογράφηση ή/και επιτοίχια αγιογράφηση, τα τιμαλφή των ιερών σκευών και των παλαιών τους κειμηλίων, όπως εμφανίζουν την ταυτοποίησή τους επίσημα έγγραφα είτε άλλα τεκμήρια. Στην ακροθιγή μας παρουσίαση επιλέγουμε ορισμένες μόνο ψηφίδες από τη συγκροτημένη αυτή ανασύσταση των ναών της Αμμοχώστου.

Στον Άγιο Γεώργιο του Φάραγγα, στα νότια της πόλης, που χρονολογείται στον πρώιμο 11ο αιώνα, οι συγγραφείς εντόπισαν σημαντικό ακιδογράφημα, το οποίο παριστάνει σιδερόφρακτο ιππότη με σπαθί στο ένα χέρι και στο άλλο ρόπαλο ή κεφαλοθραύστη, καθώς και παρακείμενο κτιστό φρέαρ με κυκλικό στόμιο. Στη συμβολή των οδών Δημοκρατίας και Ερμού ο καθεδρικός δίκλιτος ναός του Αγίου Νικολάου απηχεί το αγιώνυμο του εντός των τειχών καθολικού καθεδρικού και ομώνυμου ορθόδοξου. Το νεογοτθικού ρυθμού κωδωνοστάσιο κοσμεείται με λιθανάγλυφα λαϊκής τεχνοτροπίας, ενώ ο διάκοσμος της αγίας τράπεζας με το κιβώριό της ενθυμίζει εκείνο της Παναγίας Ευαγγελίστριας στη Λύση, έργο πιθανώς του ιδίου Κοντεάτη Μάστρε Γιακουμή. Την πρόθεση ανέγερσης νέου ναού ανακοίνωνε πινακίδα αποδοχής εισφορών στο εσωτερικό του. Προς το Κάτω Βαρώσι το δημοφιλές προσκυνηματικό σπήλαιο της Αγίας Αικατερίνης ίσως είναι επιβίωση αρχαίου λαξευτού τάφου και μετέπειτα ασκητηρίου. Η ομώνυμη εκκλησία των αρχών της δεκαετίας του 1960, που υψωνόταν πάνω από το σπήλαιο, αποτελούσε παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου. Η Αγία Ζώνη, ένας από τους σημαντικότερους εμβληματικούς ναούς της Αμμοχώστου, ομώνυμη της προγενέστερης μεσαιωνικής και που αναφέρεται ήδη σε οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο του 1820, υπήρξε ένα οιονεί βυζαντινό μουσείο εικόνων, για τις οποίες δεν λήφθηκε πρόνοια συστηματικής καταγραφής. Το περίοπτο σημείο στο κέντρο του ναού ήταν το ιδιότυπο αψιδωτό προσκυνητάρι με εγκιβωτισμένη αποτοιχισθείσα τοιχογραφία της Θεοτόκου Βρεφοκρατούσας, κατά το ήμισυ προστατευμένης με μεταλλικό κιγκλίδωμα, φορτωμένο άλλοτε με τάματα των πιστών. Ο παραθαλάσσιος παλαιός ναός της Αγίας Τριάδος, επί της φερώνυμης οδού κατεδαφίστηκε, για να ανεγερθεί ο νέος ναός, ο πρώτος στην Κύπρο μοντέρνας αρχιτεκτονικής, του οποίου οι γεωμετρικοί όγκοι παραπέμπουν σε αφηρημένο έργο σύγχρονης γλυπτικής. Ο ξυλόστεγος μονόχωρος ναός του Αγίου Γεωργίου στον δρόμο Νεάπολης-Σαλαμίνας, το γνωστό μας ταπεινό Άι-Γιωρκούιν, όπου στην αρχαία σαρκοφάγο, προφανώς από τη Σαλαμίνα, ήταν, κατά την εγχώρια παράδοση, θαμμένος ο Μαρκαντώνιος Βραγαδίνος. Ο παλαιός ναός του Αγίου Ιωάννη της Κουράθθας, ενδεχομένως κτίσμα του 16ου αιώνας, είχε επίσης την τύχη της κατεδάφισης, για να οικοδομηθεί το 1960-61 ο νέος μεγαλοπρεπής ομώνυμος ναός εντός του δυτικού μέρους της περικλειστης σήμερα πόλης. Παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την εκκλησία της Παναγίας Παλλουριώτισσας και από το 1973 έως το 2003 λειτούργησε ως «μουσείο εικόνων», που άγνωστο πού βρίσκονται. Αναφέρουμε ονομαστικά τους υπόλοιπους ναούς του Αγίου Μέμνονος, Αγίου Λουκά, Τιμίου Σταυρού, Παναγίας της Χρυσοσπηλιώτισσας και τα παρεκκλήσια Αγίου Παντελεήμονος και Αγίας Παρασκευής. Ευρεία αναφορά γίνεται για τον ναό του Αγίου Γεωργίου Εξορινού στη Μεσαιωνική Αμμόχωστο, χωρίς να

παραλείπονται οι ετερόδοξοι ναοί, τα μουσουλμανικά τεμένη και τα κοιμητήρια.

Αξιόλογο το πολυσέλιδο τελευταίο μέρος του ευρετηριασμένου τόμου με αριθμό φωτογραφικών απεικονίσεων για κάθε θρησκευτικό μνημείο της θαλασσοφίλητης πόλης μας.

Πηγή: Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή/ philenews.com